

Тамаркіна О.Л.

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри іноземних мов

Сумський національний аграрний університет

<https://orcid.org/0000-0002-8508-1449>

Байдак Л.І.

старший викладач кафедри іноземних мов

Сумський національний аграрний університет

<https://orcid.org/0000-0002-3801-4606>

СКЛАДНОЩІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНСЬКИХ ВИШАХ:

Анотація

В усьому світі зростає увага до якості та стандартів, що пояснюється швидким розвитком вищої освіти і водночас підвищенням вартості освітніх послуг для держави і людей. Європа має намір здійснити свою мету стати найбільш динамічною і інтелектуальною економікою у світі (Лісабонська Стратегія). Нові ініціативи і вимоги, що виникають як в Європі, так і поза її межами, з огляду на інтернаціоналізацію вищої освіти, потребують відповідної реакції. Формування системи забезпечення якості, заснованої на єдиних стандартах і рекомендаціях, свідчить про виникнення справжнього європейського виміру у сфері забезпечення якості, що має посилити привабливість Європейського простору вищої освіти. Приєднавшись до Болонського процесу, Україна взяла на себе зобов'язання проводити роботу з приведення якості національної освіти у відповідність до європейських стандартів. З огляду на те, що європейські суспільства все більше прагнуть ставати суспільствами знань, вища освіта є невід'ємним компонентом соціально-економічного та культурного розвитку. Водночас зростання попиту на навички і компетенції вимагає від вищої освіти нових кроків. Розширення доступу до вищої освіти – це можливість для вищих навчальних закладів

ввібрати в себе все розмаїтіший спектр індивідуальних досвідів. Щоб відреагувати на це розмаїття та зростання очікувань, вища освіта потребує ґрунтовної трансформації; вона потребує більш студентоцентричного підходу до навчання і викладання, який би передбачав гнучкі навчальні траєкторії і визнавав компетенції, здобуті поза межами формальної освітньо-кваліфікаційної програми. Вищі навчальні заклади також стають більш розмаїтими у своїх цілях, способах надання освіти та моделях співпраці: зокрема, зростає рівень інтернаціоналізації, розвиваються цифрові методи навчання та нові форми викладання. Процес забезпечення якості суттєво допомагає системам вищої освіти та вищим навчальним закладам реагувати на ці зміни, гарантуючи при цьому, що кваліфікації, які здобувають студенти, та досвід вищої освіти, який вони отримують, залишаються головними пріоритетами освітніх установ.

Ключові слова: болонський процес; європейські стандарти освіти; реформування навчальних процесів; освітній простір; проблеми впровадження; академічна мобільність.

O.L.Tamarkina

candidate of pedagogical science, assistant professor

Assistant professor of foreign languages department

<https://orcid.org/0000-0002-8508-1449>

Sumy National Agrarian University

Liudmyla Baidak

senior teacher of foreign languages department

Sumy National Agrarian University

<https://orcid.org/0000-0002-3801-4606>

DIFFICULTIES OF IMPLEMENTATION OF EUROPEAN STANDARDS IN UKRAINIAN UNIVERSITIES

Abstract. There is a growing focus on quality and standards around the world, driven by the rapid development of higher education and the rising cost of education for the state and people. Europe intends to realize its goal of becoming the most dynamic and intelligent economy in the world (Lisbon Strategy). New initiatives and requirements emerging both in Europe and beyond, in view of the internationalization of higher education, require an appropriate response. The

formation of a quality assurance system based on common standards and guidelines indicates the emergence of a true European dimension in quality assurance, which should increase the attractiveness of the European Higher Education Area. By joining the Bologna Process, Ukraine has committed itself to work on bringing the quality of national education in line with European standards. As European societies increasingly strive to become knowledge societies, higher education is an integral component of socio-economic and cultural development. At the same time, the growing demand for skills and competencies requires higher education to take new steps. Widening access to higher education is an opportunity for higher education institutions to absorb an increasingly diverse range of individual experiences. To respond to this diversity and rising expectations, higher education needs to be fundamentally transformed; it needs a more student-centered approach to learning and teaching that provides flexible learning pathways and recognizes competencies acquired outside of the formal curriculum. Higher education institutions are also becoming more diverse in their goals, delivery modes, and models of cooperation, with increasing internationalization, digital learning methods, and new forms of teaching. The quality assurance process significantly helps higher education systems and higher education institutions to respond to these changes, while ensuring that the qualifications students acquire and the higher education experience they receive remain the top priorities of educational institutions.

Key words: the Bologna Process; European education standards; reforming educational processes; educational space; implementation issues; academic mobility.

Постановка проблеми. В 2014 році Україна приєдналася до процесу Болонської декларації, що відкрило шлях до адаптації європейських стандартів освіти в українській системі вищої освіти. І хоча, наразі, Україна активно працює над впровадженням європейських стандартів освіти в своїх вишах, існують проблеми, які можуть ускладнити цей процес. Але ж, на нашу думку, дані проблеми вимагають комплексного підходу та системних змін для успішного впровадження європейських стандартів освіти в українських ЗВО.

Основні принципи Болонського процесу зафіксовано у спільному документі «Формування майбутнього», прийнятому на зібранні 20–30

березня 2001 року представниками понад 300 європейських вищих навчальних закладів у місті Саламанка (Іспанія). Одним і найголовнішим із них є *Якість* як фундаментальний принцип освіти, яка ґрунтується на основі академічних цінностей, що відповідають вимогам часу та очікуванням студентів. Якість – основна умова довіри, мобільності, сумісності й привабливості в європейському просторі вищої освіти. Оцінка якості вимагає балансу між нововведеннями і традиціями, академічними перевагами та соціально-економічною необхідністю, сумісністю програм і вибором студентів. Оцінка якості охоплює викладання й наукові дослідження, керівництво та адміністрування, сприйнятливість до потреб студентів і забезпечення позанавчальних послуг. Контроль якості вищої освіти передбачає створення незалежних від національних урядів і міжнародних організацій акредитаційних агенцій. Оцінка якості освіти має ґрунтуватися не на тривалості та змісті, а на знаннях, уміннях, навичках і компетенціях випускників (7, Пшенична Л., 2017).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню цього питання висвітлено в роботах І. Беха, І. Зязюна, Л. Даниленко, Г. Єльнікової, П. Кононенка, В. Кременя, О. Рудницької, О. Сухомлинської та ін. Розвитку професійних компетентностей у системі професійної підготовки присвятили свої праці А. Алексюк, Н. Бібік, М. Дробноход, М. Згуровський, О. Козлова, О. Овчарук, В. Олійник, А. Павленко, Н. Примаченко, І. Родигіна та ін.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах розвитку та реформування системи вищої освіти України зростає увага до її якості як ключового фактора успіху в контексті інтеграції в Європейський освітній простір. Якість освіти стає однією з основних правових і етичних складових реформи в системі вищої освіти. Тому забезпечення якості можна визначити як політику, діяльність і практику, спрямовані на досягнення, підтримку або підвищення якості вищої освіти.

Розвиток Болонського процесу привів до появи тезису про перетворення загальноєвропейського освітнього простору в загальноєвропейський освітній та дослідницький простір. Залучення України до Болонського процесу є важливим стимулом для розвитку вузівської науки, а звідси й вищої освіти

Оскільки цільовими напрямками реформ Болонського процесу були поліпшення мобільності студентів і викладачів, впровадження європейської системи ступенів та трансферу кредитів (залікових одиниць), співпраця для забезпечення якості освіти та навчання протягом усього життя, реформи на державному рівні мали на меті стандартизувати певні ключові елементи вищої освіти. Відповідно, були розроблені та впроваджені система порівняльних ступенів, кредитно-трансферна система, та рівні академічних кваліфікацій. Національні реформи та напрямки діяльності базувались на фундаментальних принципах Болонського процесу: автономність університетів, участь студентів у процесах управління, громадська відповідальність за вищу освіту та соціальний вимір Болонського процесу. Тому, хоча Болонські принципи і заклали основу для розвитку європейської вищої освіти, гармонізація всієї академічної системи регіону була досягнута через основні напрямки реформ (3, Громовенко К., 2020).

Однак, сьогодні українські виші стикаються з складнощами, які саме і гальмують швидкісний процес імплементації європейських стандартів. На нашу думку, можна виділити наступні проблеми:

1. Недостатні ресурси: Більшість українських вишів мають обмежені фінансові ресурси, що ускладнює впровадження нових програм та технологій, необхідних для відповідності європейським стандартам. Проблема недостатніх ресурсів у вищій освіті України дійсно є серйозною і може суттєво обмежувати можливості університетів у впровадженні сучасних програм і технологій. Це може відбитися на якості навчання та

конкурентоспроможності українських вишів на міжнародному рівні. Брак фінансування може призвести до затримки їх у розвитку сучасних програм і технологій. Без достатніх фінансових ресурсів університети можуть мати обмежені можливості для проведення досліджень у сучасних областях, що також може вплинути на їх академічну репутацію. Брак фінансування може ускладнити участь університетів в міжнародних програмах обміну студентами та викладачами, а також в участі у міжнародних дослідницьких проектах.

2. Відсутність відповідної інфраструктури: Багато українських вишів мають застарілу інфраструктуру, яка не відповідає сучасним вимогам, встановленим європейськими стандартами. Застаріла інфраструктура може включати у себе неякісні аудиторії, відсутність сучасних засобів навчання та робочих місць для студентів і викладачів. Відсутність відповідних лабораторій, студій та інших приміщень може ускладнити проведення дослідницьких робіт та практичних занять, що є важливим компонентом сучасної освіти. Відсутність сучасної інфраструктури може ускладнити співпрацю з іншими університетами та міжнародними партнерами.

3. Недостатня підготовка викладачів: Для успішного впровадження європейських стандартів освіти необхідно підготувати викладацький склад. Це включає якісну підготовку до викладання за новими програмами та методиками. Відсутність якісної підготовки викладачів може призвести до низької якості навчання та недостатнього розвитку навичок у студентів. Студенти можуть не мати можливості отримати актуальні знання та навички, які потрібні для конкуренції на ринку праці. Відсутність підготовки до викладання за новими програмами та методиками може призвести до збереження застарілих підходів до навчання. Якщо випускники не відповідають сучасним вимогам ринку праці через недостатню підготовку викладачів, це може негативно вплинути на репутацію університету.

4. Неоднаковий рівень університетів: Є ризик, що впровадження європейських стандартів може призвести до збільшення розриву між провідними університетами та менш престижними навчальними закладами. Провідні університети можуть мати кращий доступ до фінансових ресурсів, що дозволяє їм інвестувати у покращення якості освіти, досліджень та інфраструктури. Менш престижні університети можуть бути обмежені у фінансах і, відповідно, у своїх можливостях підтримувати конкурентну якість освіти. Випускники провідних університетів можуть мати перевагу на ринку праці через більш престижну репутацію їхнього навчального закладу. Це може створити нерівні умови для студентів із менш престижних університетів. Провідні університети можуть мати кращий доступ до передових дослідницьких лабораторій, бібліотек, технологічних засобів та інших ресурсів, що сприяє якіснішій освіті та дослідженням (6, Погребняк В., Дашковська О., Мельник О., 2023)

5. Бюрократичні перешкоди: Нестабільність законодавства та бюрократичні процедури можуть гальмувати швидкість впровадження змін у вищій освіті. Зміни в освітній політиці часто потребують прийняття нових законів, постанов або регулятивних актів. Цей процес може бути повільним і складним через багатоступінчасті процедури та необхідність залучення різних зацікавлених сторін. Постійні зміни в законодавстві можуть призвести до невизначеності та нестабільності в освітній системі. Це може ускладнити планування та впровадження стратегій змін. Складні адміністративні процедури можуть ускладнювати впровадження нових програм, методик чи політик у вищій освіті. Це може вимагати великих зусиль і ресурсів для виконання вимог (5, Резниченко В., 2020).

6. Культурні різниці: Деякі аспекти європейських стандартів можуть суперечити традиціям та особливостям української системи освіти та суспільства, що може призвести до опору або повільного прийняття змін. Українські студенти та педагоги можуть мати власні уявлення про те, як

повинна виглядати освіта, які методи навчання ефективні та як має виглядати оцінка успішності. Це може призвести до опору проти нововведень, які не відповідають їхнім очікуванням. Українська система освіти може надавати більшу вагу ролі викладача як авторитету, а не як співробітника у навчальному процесі. Це може ускладнити прийняття змін, спрямованих на збільшення взаємодії між викладачами та студентами. Українська мова викладання може виявитися проблемою у контексті впровадження європейських стандартів, якщо вони передбачають використання інших мов, таких як англійська.

7. Недостатня участь студентів: Успішне впровадження європейських стандартів освіти потребує активної участі студентського та академічного співтовариства, але іноді ця участь може бути обмеженою. Якщо студенти та академічне співтовариство не беруть участі у процесі розробки та прийняття рішень щодо впровадження стандартів, це може призвести до втрати важливого джерела інформації та перспективних ідей. Без активної участі студентів впровадження стандартів може не враховувати їхні потреби, очікування та перспективи. Це може призвести до втрати легітимності та підтримки з боку студентської громадськості. Участь студентів та академічного співтовариства може сприяти більшому відкритому діалогу з іншими зацікавленими сторонами, що є важливим для створення більшої легітимності та підтримки для впровадження змін.

Висновки. Отже, стандарти вищої освіти відіграють ключову роль у національній системі освіти, тип якої залежить від політичних, соціально-економічних умов, традицій певної країни. Важливо враховувати специфіку української системи освіти та суспільства при розробці та впровадженні нових стандартів. Це може включати широку комунікацію зі стейкхолдерами, навчання викладачів та студентів новим методам і підходам, а також адаптацію стандартів до мовних та культурних особливостей України. Затвердження нових стандартів вищої освіти в Україні стане вагомим внеском у розвиток сучасної вищої освіти. Крім

того, важливо розробляти ефективні механізми співпраці між університетами, урядовими органами та іншими зацікавленими сторонами, а також спрощувати адміністративні процедури та сприяти стабільності в законодавстві, щодо вищої освіти. Студенти та викладачі повинні мати вільний доступ до ресурсів та підтримки для менш престижних університетів. Це може включати збільшення фінансування, розвиток програм співпраці між університетами та забезпечення рівних можливостей для всіх студентів незалежно від навчального закладу, який вони обрали. Для подолання вищевказаних проблем важливо створити механізми для активного залучення студентів та академічного співтовариства до процесу впровадження стандартів освіти. Тільки через активну участь всіх зацікавлених сторін можна забезпечити успішне впровадження європейських стандартів освіти.

Література:

1. Вернидуб Р. Забезпечення європейських стандартів якості вищої освіти. К. : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова. 2012. [електронний ресурс] Режим доступу: https://ird.npu.edu.ua/files/vernudyb_12.pdf
2. Грабовенко Н. Міжнародні стандарти імплементації автономії закладів вищої освіти. *Аспекти публічного управління Том 9 № 1 2021.* С. 44-49 [електронний ресурс] Режим доступу: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/850/827>
3. Громовенко К. Стандарти вищої освіти у праві Європейського Союзу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* №43 (2020). С. 186-191.
4. Європейські стандарти і рекомендації щодо внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти. [електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.enqa.eu/files/ESG%20in%20Ukrainian.pdf>.
5. Резніченко В. Європейський досвід забезпечення вищої освіти. *Юридична наука, № 8 (110).* 2020. С.163- 168. [електронний ресурс] Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/ojsjournalcomua,+163-168.pdf>
6. Погребняк В., Дашковська О., Мельник О. Вища освіта України: європейський процес інтеграції. *Problems of education.* №1 (98) 2023.

[електронний ресурс] Режим доступу: <https://imzo-journal.org.ua/index.php/journal/article/view/86>

7. Пшенична Л. Забезпечення якості вищої освіти в контексті імплементації закону України «Про вищу освіту». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017, № 2 (66). [електронний ресурс] Режим доступу: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/2156/1/Zabezpechennia%20yakosti%20vyshchoi%20osvity.pdf>

References:

1. Vernydub R. Zabezpechennia yevropeiskikh standartiv yakosti vyshchoi osvity [Ensuring European standards of higher education quality] K.: Vydavnytsvo NPU im.M.Drahomanov, 2012. URL: https://ird.npu.edu.ua/files/vernudyb_12.pdf [in Ukrainian]
2. Hrabovenko N. Mizhnarodni standarty implementatsii avtonomii zakladiv byshchoi osvity [International standards for implementing the autonomy of higher education institutions]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, tom 9, № 1 2021. Pp. 44-49. [in Ukrainian]
URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/850/827>
3. Hromovenko K. Standarty vyshchoi osvity u pravi Yevropeiskoho Soiuzu [Higher Education Standards in the Law of the European Union]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytety, Ser.: Yurysprudentsia*. № 43 (2020). Pp. 186-191. [in Ukrainian]
4. Yevropeiski standarty I rekomendatsii shchodo vnutrishnoho ta zovnishnoho zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity. [European standards and recommendations for internal and external quality assurance of higher education] ULR: <http://www.engq.eu/files/ESG%20in%20Ukrainian.pdf>. [in Ukrainian]
5. Reznichenko V. Yevropeiskii dosvid zabezpechennia vyshchoi osvity [European experience in providing higher education] *Yurydychna nauka*. № 8 (110). 2020. Pp.163-168. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/ojsjournalmcomua,+163-168.pdf> [in Ukrainian]
6. Pohrebniak V., Dashkovska O., Melnyk O. Vyshcha osvita Ukrainy: yevropeiskiy procetses intehratsii [Higher Education in Ukraine: European Integration Process] *Problems of education*. №1 (98) 2023. URL: <https://imzo-journal.org.ua/index.php/journal/article/view/86> [in Ukrainian]

7. Pshenichna L. Zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity v konteksti implementatsii zakonu Ukrainy “Pro vyshchu osvitu” [] Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii”. 2017, № 2 (66). URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/2156/1/Zabezpechennia%20yakosti%20vyshchoi%20osvity.pdf> [in Ukrainian]